

УДК 343.91:343.98 : 343.541

Г.Ю. Нікітіна-Дудікова, ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗАДОВОЛЕННЯ СТАТЕВОЇ ПРИСТРАСТІ НЕПРИРОДНИМ СПОСОБОМ, ВЧИНЕНЕ ЩОДО МАЛОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

У науковій статті досліджується криміналістична характеристика особи злочинця – педофіла у контексті сковення насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчиненого щодо малолітньої особи, акцентується увага на основних ознаках, притаманних такій категорії злочинців.

Ключові слова: криміналістична характеристика, особа злочинця, педофілія, ознаки схильності до педофілії, реєстрація злочинців.

В научной статье исследуется криминалистическая характеристика личности преступника – педофила в контексте совершения насильственное удовлетворения половой страсти неестественным способом, совершенным в отношении малолетнего, акцентируется внимание на основных признаках, характерных для такой категории преступников.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, личность преступника, педофилия, признаки склонности к педофилии, регистрация преступников.

The criminalistics description of pedophile criminal personality in context of child sexual abuse is investigated in scientific article. It focuses on the main characteristic of this category of offenders.

Key Words: criminalistics description, criminal personality, pedophilia, signs of propensity to pedophilia, criminal register.

Постановка проблеми. Дослідження таких осіб злочинців, хворих на педофілію, та визначення основних ознак, притаманних їм, є одним із елементів криміналістичної характеристики насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом вчиненого щодо малолітньої особи. На сьогоднішній день серед вчених немає єдиної точки зору на основні ознаки, притаманні злочинцям, хворим на педофілію.

Мета статті. Виявлення основних ознак осіб, схильних до насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчиненого щодо малолітньої особи та запровадження шляхів попередження повторного сковення такого злочину.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам розслідування насильницького задоволення статевої пристрасті присвячені окремі дослідження Н.М. Ахтирської, Р.С. Бєлкіна, В.П. Бахіна, В.В. Весельського, О.І. Возгріна, В.Г. Гончаренко, Г.А. Густова, Л.Я. Драпкіна, Н.Д. Кvasневської, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалової, В.В. Кукліна, В.К. Лисиченко, С.П. Мітрічева, В.А. Образцова, І.Ф. Пантелеєва, М.В. Салтєвського, М.О. Селіванова, Г.О. Христової, В.Ю. Шепітко.

Виклад основного матеріалу. Як би грубо і цинічно це не звучало, але неможливо не погодитись з невідомим автором статті «Про страшну справу»[1], що діти в сучасному суспільстві – люди непотрібні і зайві. Нікому їх інтереси не важливі. І такі речі, як «права людини» доступні дорослим людям, а у дітей їхні особисті «права дитини», про які ніхто навіть не може пояснити, що це таке. На сучасному етапі розвитку суспільства слабкість – це порок, а хто може бути слабшим за дітей?

За інформаційно-аналітичними матеріалами Міністерства освіти та науки молоді та спорту № 1/9-96 від 11.02.2013 року, упродовж 2012 року стосовно дітей учинено 9677 злочинів, у тому числі 2885 - тяжких та особливо тяжких злочинів. Від протиправних дій потерпіло 10 590 дітей, у тому числі 2961 малолітня дитина (до 14 років).

Про захист прав дитини говорять, але рішучих дій у цьому напрямку не відбувається. Враховуючи те, що свобода в сучасному світі переросла у вседозволеність, психологічні відхилення сексуального характеру стали нормальнюю невід'ємною частиною нашого життя. Сьогодні нормальню бути ненормальним.

Однак, особливо виділяється своєю потенційною небезпекою таке сексуальне збочення як педофілія.

В ході нашого дослідження прояви педофілії цікавитимуть нас в контексті скоєння злочину, передбаченого ч. 3 ст. 153 КК України - насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом вчиненого щодо малолітньої особи.

Окремі аспекти проблеми розкриття та розслідування злочинів проти статевої свободи і статевої недоторканості особи досліджувалися рядом авторів - психіатрів, сексологів, секспатологів та кримінологів, - Ю.В. Александровим, Ю.М. Антоняном, С.А. Афанасьевим, Б.Л. Гульманом, Ю.П. Дублягіним, С.В. Кузьміним, В.В. Новіком, Е.П. Побєгайлом, Д.П. Рассейкіним, Ю.М. Самойловим, Ю.С. Сапожніковим, В.П. Ципковським та іншими.

Незважаючи на великий внесок вищевказаних науковців в розслідування насильницьких статевих злочинів, вчинених щодо малолітньої особи, досі невисвітленими залишаються питання криміналістичної характеристики особи злочинця-педофіла, тактика та способи його виявлення, основні ознаки, притаманні такій категорії злочинців.

На думку В. Ю. Шепітька, криміналістично значущі особливості злочину відображаються у криміналістичній характеристиці, - системі відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину (особи злочинця), його мотиви, предмет посягання, обстановку, способи, які мають значення для виявлення і розкриття таких дійні криміналістичними засобами, прийомами та методами.

Сутність криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона розглядається як система, що містить ознаки і дані про закономірні зв'язки слідів, які виражені відповідним ступенем вірогідності, встановленої на підставі узагальнення даних матеріалів кримінальних справ, та апробованих слідчою практикою. Такі дані є основою для побудови систем типових версій, що використовуються при вирішенні конкретних слідчих завдань, висуненні робочих версій [2].

Криміналістична характеристика злочинів може розглядатися як система, що складається з елементів, котрі містять окремі підсистеми — компоненти: особа злочинця; способи готування до злочину; способи вчинення злочину; способи приховання злочину; особа потерпілого; предмет посягання; обстановка вчинення злочину; наслідки у вигляді будь-яких змін, викликаних злочином, виражені у фізичній матеріальній шкоді, відображеній у матеріальній обстановці.

Розглядаючи криміналістичну характеристику злочину, передбаченого ч.3 ст. 153 КК України, - насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом вчинене щодо малолітньої особи, такий її елемент як особа злочинця має дуже велике значення у зв'язку з тим, що на скоєння такого злочину особа іде не стільки за власним бажанням, скільки через хворобливий стан психіки, а саме через наявність такого відхилення сексуального потягу як педофілія.

Педофілія (від лат. padis — «дитя», і грец. philia — «любов») — статевий потяг

до дітей, які не досягли віку статевого дозрівання або ж знаходяться лише в ранній його стадії. Проявом педофілії, її реалізацією є розпусні дії щодо дітей. Зазвичай це розповіді про інтимні відносини, роздягання дітей, огляд їхніх статевих органів, мастурбація в присутності дітей, демонстрація порнографії, огляд і показ статевих органів, ласки, як поверхневі так і глибокі, іноді оральні контакти, значно рідше справа доходить до генітального чи анального статевого акту [3].

Небезпека педофілії полягає у тому, що незалежно від того, чи покарає суспільство педофіла, чи не покарає, він не зупиниться. Як свідчать дослідження одного з авторів проекту Федерального закону N 572983-5 «Про внесення змін до Кримінального кодексу Російської Федерації», депутата Державної Думи VI скликання, Антона Белякова, у 97% випадків після звільнення з місць позбавлення волі за сексуальні злочини вчинені щодо малолітньої особи, педофіл знову вчинить напад.

Методика виявлення та спостереження за такою категорією злочинців-педофілів є необхідним не лише в якості профілактики вчинення насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, але, базуючись на вищевказаній статистиці, володіння основними психологічними рисами таких злочинців допоможе швидше їх виявити та розкрити злочин.

Саме тому, вкрай важливим є визначення характерних ознак особи злочинця-педофіла, оскільки виправлення його у місцях позбавлення волі без самостійного активного сприяння та бажання вилікуватись зі сторони злочинця, неможливе.

Немає такого покарання для педофіла, яке буде необхідним і достатнім для його виправлення та попередження скоєння подібних злочинів у майбутньому. Це не просто бажання протиправної поведінки, мова йде про хворобливий сексуальний потяг, який неможливо задовольнити іншим шляхом. Тобто, навіть після відбууття покарання, педофіли живуть у суспільстві як «бомби уповільненої дії, які обов'язково детонують рано чи пізно».

За своєю значимістю педофілія займає ведучі позиції серед всіх груп осіб з психічними аномаліями (від 20 до 50% осіб мають даний сексуальний розлад) і найбільш значима для осіб з акцентуаціями характеру, осіб, що страждають органічними ураженнями головного мозку, психопатією та шизофренією.

Діапазон педофільних контактів буває різним: дитина є об'єктом еротичних пестощів, її схиляють до сексуального самозбудження чи збудження ініціатора цих дій, до петтінгу, статевих, оральних чи анальних зносин. Часто розрізняють гомосексуальну та гетеро сексуальну педофілію, але зустрічається і бісексуальна. В деяких випадках педофільні акти мають кровозмішуючий характер [4].

Педофілія найчастіше спостерігається в підлітків, у тридцятирічних і літніх (старших 50) чоловіків.

Серед підлітків основну частину складають ті, які через порушення психосексуального та емоційного розвитку не вміють налагоджувати контакти із ровеснициами і залишаються до них.

У групі 30-літніх переважають одруженні чоловіки, які не зуміли влаштувати насправді своє сексуальне життя, а також ті чоловіки, які бояться близькості та контакту з дорослими жінками.

Серед літніх чоловіків зазвичай зустрічаються самотні люди, та ті, хто страждає від різноманітних статевих розладів. Самотні шукають у спілкуванні з дівчатами виходу зі свого сиротливого положення, більшість з них також має труднощі в

контактах з жінками, а літні чоловіки з статевими розладами використовують це спілкування для стимуляції своєї згасаючої сексуальності [3].

Як правило, жертвами одного і того самого педофіла стають діти приблизно одного віку, тому інтер'єр житла педофіла та його хобі відповідатимуть відповідній віковій групі.

Деякі вчені намагалися виявiti зовнiшнi ознаки педофілiв, аналiзуючи типи тисяч виявлених педофілiв та прийшли до висновку, що найчастiше це особи невисокого зросту, переважно шульга з невисоким рiвнем iнтелектуального розвитку. Проте, бiльшiсть вчених, все ж таки сходиться на думцi, що зовнiшнi ознаки не грають суттiової ролi при виявленнi особи педофіла, вони можуть бути якими завгодно.

Проблемою створення типологiї педофіла займалися британськi вченi Гrot i Берджис, якi, виходячи з клiнiчних дослiджень, пiдкresлюють роль несексуальних мотивiв i дiлять педофілiв на двi велиki групи за ознакою ступеня застосування сили при скoєннi злочинu[5]. Сексуально-пресинговий злочин вiдрiзняється практично повною вiдсутнiстю фiзичного насилля. Злочинець вiдчуває себе безпечно з дiтьми i бажає дитинu як об'єкт любовi. У цiй категорiї злочинci подiляються на тих, якi використовують звabлення та переконання та на тих, якi заманюють дiтей незаслуженими подарунками. У випадку сексуально-силового злочинu злочинci застосовують примус чи фiзичну силu i бувають або експлуатуючими, використовуючи дитинu для зняття сексуальнi напруги без подальших стосункiв або в якостi об'єкta, над яким можна отримати владу, або садистськими, отримуючи задоволення вiд спричинення болi дитинi.

У Великобританiї доктор Ловенстейн (L.F. Lowenstein) розробив власну методику виявлення схильностi у людей до педофiliї [6].

Як i бiльшiсть спецiалiстiв в областi психiчного здоров'я автор даної методики вiдмiчає факт iснування рiзноманiтних видiв педофіliv, частина з яких схильна до насилля i агресiї по своiй сuti, а iнши, невпевненi у собi iндивiдууми з низькою самооцiнкою. Приймаючи до увагi цi суттевi вiдмiнностi, L.F. Lowenstein здiйснив спробу iдентифiкувати деякi загальнi та специфiчнi риси характеру педофіliv.

Серед загальнiх ознак i характеристик особистостi педофіla можна видiлити наступнi: недолiк симпатiї до дiтей, низька самооцiнка, недостатнiсть можливостi контролювати свою поведiнку, заперечення противправностi свого дiяння, iсторiя попередньої педофiльної дiяльнiстi, нестiйкiсть сiмейних стосункiв, низький коефiцiєнт iнтелектуальнosti, самотнiсть, депресiя, необхiднiсть у спiлкуваннi з людьми [6].

З вищевикладеноого можна прийти до висновку, що без детального аналiзу та спостереження за особою педофіla, виявiti його у соцiумi дуже важко. Педофiльni дiї є завершальною стадiєю довготривалого процесу, що має початок вiд виникнення думки про статевий потяг до дитини та виникнення нав'язливого бажання реалiзувати задумане. Без вчинення педофілом активних дiй, спрямованих на задоволення статевої пристрастi, визначити їх практично неможливо.

Звiсно, деякi вченi визначають ряд невербальних ознак, за якими можна виявiti педофiльнi нахили (пiдвiщенiй iнтерес до дiтей, у поведiнцi переважають дитячi риси, намагаються якомога бiльше торкатися дитинu, обiймати її, руками, наче ненароком, торкатися статевих органiв дитини тощо). Проте, для акцентування на них уваги необхiдно постiйно бути на сторожi. Нажаль, мало хто з батькiв постiйно пильнує за дорослим оточенням дiтей, особливо якщо дитина перебуває серед друзiв i родичiв. Хоча саме серед цього середовища найчастiше на дитинu чатує небезпека.

У 1997 роцi в Англiї прийнятий спецiальний закон, «Акт про сексуальнi злочини»,

який встановив довічну реєстрацію осіб, які притягувались до відповідальності за вчинення сексуальних злочинів щодо дітей у спеціальних базах.

Звісно, рівень розвитку суспільства та гарантії демократичних принципів і свобод у Великобританії значно перевищує рівень нашого суспільства, проте, необхідно прагнути до цього. Такий варіант боротьби з педофілією та спосіб попередження вчинення нових сексуальних злочинів щодо дітей є досить ефективним та демонструє позитивні результати у країнах Європи.

Як свідчить практика Великобританії, один із засобів попередження вчинення педофільних дій є введення спеціальних курсів для співробітників правоохоронних органів по навчанню методам контролю за поведінкою і діяльністю особливо небезпечним злочинців – педофілів, після їх звільнення із в'язниці [7]. Обґрунтування введення таких курсів підтверджується статистикою, згідно якої близько 1% населення держави мають педофільні схильності.

Висновки. На нашу думку, створення таких спеціальних реєстраційних баз педофілів є важливим етапом у створенні ефективного захисту дітей від вчинення щодо них сексуальних злочинів, однак, доступ до таких реєстрів має бути не загальнодоступним. В контексті створення ювенальної юстиції, суб'єктами, уповноваженими на доступ до таких реєстрів мають стати спеціально навчені співробітники правоохоронних органів, які пройшли психологічну підготовку, засновану на розумінні головних мотивів в психіці сексуального злочинця та основних методиках їх лікування.

Заперечення існування та спроби зробити вигляд, що такої проблеми не існує, по меншій мірі, безглазді. Визнання того факту, що це відбувається, що діти стають жертвами сексуальних збоченців, що педофіли живуть серед нас і потенціальна загроза завжди висить над нашими дітьми, - є першим кроком на шляху до побудови надійної системи захисту дітей.

На нашу думку, запровадження реєстрації злочинців-педофілів та подальший моніторинг за ними створять бар'єр до повторного скочення сексуального злочину і, можливо, фізичне, а головне, психічне здоров'я дитини залишиться недоторканим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про страшну справу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://homethe.ru/?p=1816> – Назва з екрану;
2. За ред. В. Ю. Шепітка. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юрі», 2004. — 728 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vse-znaniya.com/kriminalistika_uchebnik/kriminalistika-pidruchnik-atiika2005.html – Назва з екрану;
3. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Педофілія> – Назва з екрану;
4. Антонян Ю.М., Ткаченко А.А., Шостакович Б.В. Криминальная сексология / Под ред. Ю.М. Антоняна. М.: Спартак, 1999. С. 296
5. Психология криминального поведения / Р. Блекборн. СПб.: Питер, 2004. С. 365.
6. Контроль за деятельностию особо опасных преступников после освобождения из тюрьмы // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). М.: ВИНИТИ, 2003. № 4. С. 20.
7. Контроль за деятельностию особо опасных преступников после освобождения из тюрьмы // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). М.: ВИНИТИ, 2003. № 4. С. 20.